

Архімандрит Никодим (Силко С.І.). Шляхами пращурів. Історико-краєзнавчі, духовно-просвітницькі нариси. Харків: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017, ілюстр. – 540 с.

Овид вітчизняного краєзнавства поповнився новим виданням. У руках читача великоформатна, ошатно опрацьована поліграфістами, щедро ілюстрована книга роздумів про давноминуле й сучасне рідного автору Подесення. Вона широко закроена й глибоко опрацьована.

Про її творця – духовну особу, настоятеля Свято-Озерянського храму м. Харкова – в деталях пише в передмові чернігівська журналістка Наталія Коновалова. Від неї довідуємося про життєвий шлях отця Никодима, в миру Сергія Івановича Силка, що народився у селі Виблі Куликівського району на Чернігівщині.

Утім, цій інформації передуює присвята: «Світлій пам'яті Ірини Іванівни Силко, моєї найріднішої бабусі, яка вивела мене на дорогу до Храму». Присвята, котра при подальшому знайомстві з авторським нарративом відкриває у собі щось більше, аніж сентиментальну рефлексію, бо спосіб сприйняття, усвідомлення й відтворення світу в невпинності руху-дороги. Світу, пронизаного сонмом видимих і невидимих причинно-наслідкових зв'язків, на яких і тримається суще. Тільки заглиблення в минуле, навіть оте, що не є найдавніше, допомагає нам досягнути питому складність теперішнього й разом з тим креслить стежки до майбутнього.

«Дорога до Храму» Сергійка, Сергія Івановича, отця Никодима, ієродиякона, ігумена, архімандрита вималювалася перед ним ще в ранньому дитинстві. Вона й стала покликанням (від найвищої духовної складової поняття «кликати»), чий голос, попри усі життєві переміни, завжди залишався з ним, не тільки провадив звивистими дорогами життя, а й передавався усім, хто причастився спілкуванням з цією світлою особистістю.

Багато було пройдено та пережито. Було тяжіння до церквиці у Виблях, де, сховавшись у кутку, хлопчина з безпосередністю дитячого схлипу співпереживав літургію. А потім були самовільні втечі-виїзди до Почаївської лаври на Тернопіллі, військова служба в польській Лігніці і вчашання до місцевих церков, служіння паламарем у харківському Свято-Покровському монастирі, постриг, навчання у Київській Духовній семінарії і академії...

А ще – поряд з душпастирським служінням у Свято-Озерянському храмі Харкова – опіка кількома недільними школами, проведення учнівського конкурсу «Мое село – колицка мого роду», меценатська діяльність: лише у цьому році, завдячуючи підтримці священика, надруковано для діаспори великий двотомник з української мови і т. д. Сам отець став автором книжок «Святиня Нововодолажчини», «Свята Земля. Обітована», «Паству харьковскую матерински опекающая». А ще спільно з чернігівським науковцем Сергієм Горобцем опублікував архівні джерела (сповідні розписи, метричні книги, ревізії тощо) з історії свого рідного села Виблі.

Воно властиво і є тим «гравітаційним центром» чи, сказати б інакше, полюсом ідейного тяжіння рецензованої книги «Шляхами пращурів». Остання, попри згромаджений у ній багатючий й тематично різнорідний матеріал, імпліцитно тяжіє до такого центру-полюса, що в кінці-кінців визначає пафос дискурсу та вибудовує цілісну концепцію твору.

Тут зароджується ось яка рефлексія. Прикметна для української топоніміки назва сіл у граматичній формі *pluralia tantum* (незмінної множини), а це і Моринці Тараса Шевченка, і Нагуєвичі Івана Франка, і Теліженці Івана Драча й под., містить у собі певну морально-філософську суть: єдність різного, множинність одиничного, розмаїття індивідуального, розрізненість в собі цілісного. Це як дозріла квітка соняха. Зерняток багато, але законом природи усі вони зібрані в одному кошику. І навіть оте найменше зернятко несе в собі генетичну пам'ять – звідки воно і пощо воно.

«Воно» не існує інакше як через «вони», як «я» – через «ми». Одиничність не перекреслює множинності. Індивідуальне повно й остаточно знаходить себе в космосі загального.

Власне кажучи, так складається сакраментальний зміст книги отця Никодима, адже вона для нього «вислів синівської любові до своєї Вітчизни, до рідного чернігівського Подесення і незабутньої малої Батьківщини – села Виблі» (с. 12). На перший план у ній виходять глибинні всюдисущі переходи, зв'язки, що правом буття поєднують мале і велике, оте завжди егоцентричне людське «я» і той щойно згаданий універсум верховенства «ми», будь ним село (Виблі), регіон (Подесення, Чернігівщина), держава (Україна), Ойкумена (Земля).

Як на нас, таке бачення є ключем до розуміння книги «Шляхами пращурів» у повноті її відкритих, а тим паче прихованих змістовних планів буттєвості як такої, даючи можливість не спростити складного й водночас не ускладнити того, що є простим, розуміючи всю відносність тих якостей, котрі екзистенційно переходять одна в одну, взаємозаміняються, відкриваючи у такій динаміці захоплюючу дух перспективу своїх змін, розбурхуючи уяву читача.

Композиційно рецензоване видання складається з п'яти великих історико-ретроспективних розділів: «Що ніколи не набридає?», «Прадавня історія», «Від княжої доби до країни козаків», «Країна козаків», «Роде наш красний», кожен з яких у свою чергу містить понад десять підрозділів.

Калейдоскопічне розмаїття тематики простежується в усіх структурних частинах книги, котра, розпочинаючись з розділу-преамбули – «абетки з історії, краєзнавства та інших наукових знань» (с. 13), у наступних охоплює матеріал від кам'яної доби по сучасність.

Чимало місця відведено ілюстрованим нарисам про відкриті на теренах Подесення пізньопалеолітичні та ранньомезолітичні поселення, мезинську, ямково-гребінцеву, трипільську та ін. археологічні культури. Йдеться теж про аматорів тутешньої старовини – Сергія Бібікова, Вікентія Хвойку, Дмитра Самоквасова, Валерію Козловську, Михайла Воеводського, Василя Куриленка, Петра Масляка, Бориса Мозолєвського, Івана Шовкопляса, Івана Шульгу, Валентина Даниленка, Євгена Горюнова, Ераста Симоновича, Євгена Максимова, Ядвігу Станкевич, Давида Бліфельда, Ростислава Терпиловського, Сергія Плачинду. Розповідається про місцеві музеї, зустрічі з їхнім персоналом, а також про давні чи зовсім нові археологічні знахідки, наукові суперечки навколо них й цікаві подальші долі тих артефактів тощо.

Читачеві буде цікаво ознайомитися з роздумами щодо геральдики як науки та щодо геральдичних символів Чернігівщини; прочитати про видатних її вихідців, як от мореплавця Юрія Лисянського, мандрівника Миколу Миклуху-Маклая, дипломата Григорія Щербину, історика Опанаса Шафонського.

Допитливих у підрозділі «Антські скарби та спомин про Траянові віки» чекає майже детективна розповідь з тематикою знайдених Мартинівського, Перещепинського, Трубачевського, Гапонівського скарбів.

Розділ про княжу добу вибудований головним чином на літописних джерелах, тексті «Слова о полку Ігоревім», археологічних даних, легендах й міфах, скрупульозно співвіднесених з історією та географією Чернігівщини. І в цьому випадку авторський дискурс зберігає все той же алгоритм співвіднесеності малого і великого – в центрі уваги незмінно перебувають зв'язки місцево-локального із загальнодержавним.

Так до читачів (а книга передусім орієнтована на молодіжну аудиторію і є чудовим доповненням шкільних лектур) приходить усвідомлення причетності до вікопомних подій, чимало яскравих рядків, які були вписані і їхніми земляками.

Скажімо, згадуючи кургани Чернігова, зокрема Гульбище, де була знайдена зброя дружинника, отець Никодим констатує: «Та ж курганно-дружинна культура свідчить, що чернігово-сіверці, насамперед їхня військово-політична верхівка, брали активну участь у становленні юної держави. Сіверяни – учасники походів Олега на Візантію – дійсно могли бути свідками того, як відчайдушний князь прибив свій щит на головній брамі Константинополя» (с. 184).

Або ж, коли розглядається тема «Слова о полку Ігоревім», у полі зору опиняється опрацювання професором Михайлом Гетьманцем топографії княжого походу від Десни до Каяли, дослідженої у ході організованої ним кінної експедиції (1986),

чий маршрут, розпочинаючись у Новгороді-Сіверському, вів через Путивль, Суджу, село Підольхи Білгородської області (витоки Сіверського Дінця), Корочу, Великомихайлівку (верхів'я річки Оскол) і закінчувався в Ізюмі («Тайна реки Каялы, 1982; «Каяла», 2013). Науковець прийшов до висновку, що ріка Каяла існує під теперішньою назвою Макатиха.

У хронологічній послідовності наступний розділ книги «Шляхами пращурів» присвячено козацькій добі.

Його підрозділи: «Земля козацька», «Рік заснування – 1633» (про рідне село автора Виблі), «Когорта нескорених» (йдеться про утворену в 1656 р. Вибельську козацьку сотню), «Дослідник козаччини» (про дослідника козацько-старшинської генеалогії Володимира Кривошею), «Вибельська сотня» (факсимальний передрук нарису із монографії Кривошеї «Українське козацтво в національній пам'яті. Чернігівський полк», 2012), «Козацька доля кровію полита», «Чигиринські походи» (козацькі виправи 1674, 1676, 1678 рр.), «Список разных чинов войска Запорожского, убитых во время Чигиринского похода 1678 года» (факсиміле реєстру загиблих і поранених Вибельської сотні в армії Самойловича), «Від вибельського сотника до Генерального обозного» (про Василя Дунін-Борковського), «Матвій Новик – людина волелюбна» (про осавула Виблівської сотні), «Золото Полуботка», «Як вибельці цариць зустрічали» (про проїзд через Виблі Єлизавети I, 1744 р.; Катерини II, 1787 р.), «Козацька династія Шуб» (опис дванадцяти поколінь роду Шуб, серед яких Степан Шуба був держателем гетьманської булави у Богдана Хмельницького), «Ревізька казка – 1782» (факсиміле ревізької казки мешканців села Виблі).

Останній п'ятий розділ «Роде наш красний» рецензованого видання шановного автора цілковито присвячений ретельно відтвореній ним генеалогії роду Силків – розписаний у її гілках, поданий по батьківській і материнській лініях з короткими біографічними відомостями, а там, де це було можливо, – з фотографіями.

Отець пише, що його генеалогічне древо «...окрім роду Силків (батько Іван Михайлович) поєднує в собі роди Павленків (бабуся Ірина Іванівна) та Притиковських (прабабуся Марина Григорівна), Сердюків (мама Ганна Василівна) та Андросенків (прабабуся Уляна Іванівна), Скрекелів (бабуся Мотря Мойсеївна) та Голеховських (прабабуся Устина Семенівна)» (с. 421).

Як бачимо, видання «Шляхами пращурів» ущерть насичене фактографічним матеріалом, однак той не відштовхує від себе густою деталізованістю, позаяк його подача ведеться в науково-популярному, відчутно оповідному (з «голосом автора») ключі, до того ж доступно, без будь-якого манерного сповзання у важкий академізм.

Власне кажучи, сама книга задумувалася і писалася як просвітницько-освітняське видання, однак, поза сумнівом, цікаве й читачеві-інтелектуалу.

Не будьмо суворими, шукаючи можливі недоліки цієї публікації. Підемо далі, замінивши слово «можливі» на «реальні». Останні ж бо просто не уникненні в силу і змістовної складності книги, і обсягу залучених даних, і нерідко відвертої дискусійності деяких інтерпретацій чи висновків і под.

Тож не станемо прискіпуватися до одного або другого, пошанувавши саму суверенність бачення автором подій і фактів, його право на саме ось цей, а не якийсь несхожий, у чомусь відмінний підхід до складних питань, котрими до переситу рясніє вся наша історія.

Погодьмося з мудрістю давнього німецького прислів'я – *не можна вимагати від троянди, щоб вона пахла фіалкою*. Хтось інший з певністю напише по-іншому. І коли зуміє, нехай зробить це краще!

Залишмо собі паліативну форму благого побажання. Таке є у рецензента. На наш погляд, книга б тільки виграла, якби присутня в ній бібліографія не була розміщена одним блоком в самому кінці, а підверстана відповідними частинами на завершення кожного розділу. До того ж доцільно було би подати як і посилання на використані в розділі джерела, так і додатковий рекомендований тематичний список літератури для допитливих читачів, готових піти далі й довідатися більше.

Книга «Шляхами пращурів» видана пристойним як на нинішній день тиражем

тисячу примірників. Отже, по-перше, вона широко розійдеться по Україні, а, по-друге, завдяки високій питомій вазі своєї пізнавальності не запилиться ані на бібліотечних полицях, ані в закамарках наших книгозбірень.

І наостанок. Є ще один параметр цього видання, про який, навіть розуміючи всю його метафізичну (трудно доказову) природу, не можемо не згадати. Отож після прочитання тієї чи іншої книги у свідомості зневоленого нинішнім інформаційним шумом читача все ж таки залишається те, що далеко не завжди було виразно про-артикульоване як написане й логічно сприйняте як прочитане, існуючи в своїх немислимо далеких, ледь вгадуваних серпанкових вимірах. Але при тому найчастіше то власне воно западає у пам'ять, є тим здобутком, що освячує труд творця і реципієнта.

У нашому випадку – це розуміння, з чого виросла книга отця Никодима і що є в ній головним сюжетним рушієм.

А виросла вона з отої тихої не на показ любові до свого рідного дому-села-краю. І вчить вона нас тій любові – початку всіх інших початків, достукуючись до неостиглої душі, хвилюючи серце, вивищуючи Вітчизну імперативом людського буття.

Бо хто ми, як не Її діти? І для чого ми, як не для служіння Їй? Як не для того духовно-жертвовного чину, що, «не жаліючи живота свого», робили наші пращури, в міру своїх сил робимо й ми і, поза сумнівами, віддано робитимуть внуки внуків наших...

**Володимир ВАСИЛЕНКО,
доктор філологічних наук, професор**

